

Lietuvos bioetikos komiteto kreipimasis dėl atsakingo pacientų ir visuomenės informavimo apie vakcinaciją nuo COVID-19

Abstract. In response to the public debate on COVID-19 vaccination, the Lithuanian Bioethics Committee has issued a Statement urging to draw special attention of health care providers to the importance of the responsible communication about the COVID-19 vaccination with patients and public. This statement is based on the analysis of international organisations' positions, along with the national legal and ethical regulations. The Committee urges health care providers to promote only reliable and evidence-based information on COVID-19 vaccination, and to avoid statements which can cause unnecessary doubts and uncertainty in the public. The Committee also encourages health care providers to actively remind patients about the importance of reporting COVID-19 vaccine side effects and adverse events.

Keywords: vaccination, COVID-19 pandemics, professional ethics, patient's right to information.

Atsiliepdamas į viešojoje erdvėje kylančias diskusijas apie vakcinaciją nuo COVID-19, nevyriausybinių organizacijų, specialistų ir gyventojų kreipimuisi, Lietuvos bioetikos komitetas kreipiasi į sveikatos priežiūros įstaigas, profesines organizacijas, prašydamas atkreipti sveikatos priežiūros specialistų dėmesį ir paskatinti konsultacijų metu ar viešai išsakant nuomonę COVID-19 vakcinacijos tema, remtis įrodymais grįsta medicina, mokslinių klinikinių tyrimų duomenimis ir kompetentingų institucijų pozicija bei vengti nepagrįstų abejonių ir nerimo skatinimo.

Pažymime, kad Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) teigimu, vakcinacija yra efektyviausia infekcinių ligų profilaktikos ir kontrolės priemonė, todėl tinkamas populiacijos imunizacijos lygis yra svarbiausias veiksnys, padedantis stabdyti infekcinių ligų plitimą ir sumažinti ligos sukeltą naštą. PSO pareiškime dėl imunizacijos prioretizavimo skatina organizacijas nares skleisti tik įrodymais pagrįstą informaciją ir didinti tiek gyventojų, tiek gydytojų informuotumą apie imunizacijos naudą. PSO taip pat skelbia, kad visi sveikatos priežiūros darbuotojai, atsakingi už vakcinaciją bei asmens sveikatos priežiūrą, turi išsiklausti ir mėginti suprasti pacientų nerimą, baimes ir susirūpinimą, įsitikinimus ir pažiūras bei tinkamai į jas atsakyti. Šios pastangos ne tik padeda kurti pasitikėjimu grįstą santykį tarp sveikatos priežiūros specialistų ir pacientų, bet ir suprasti, kaip medicininę informaciją pateikti pacientui suprantama kalba ar forma.

Etinis reglamentavimas. Vienas raktinių gydytojo profesinės etikos principų yra gydytojo profesinė autonomija, t. y. atlikdamas savo profesines pareigas gydytojas yra nepriklausomas (Lietuvos gydytojo profesinės etikos kodekso (toliau – LGPEK) 29 p.). Tačiau labai svarbu pažymėti, kad profesinės autonomijos principas turi būti derinamas su pareiga vadovautis šiuolaikinėmis medicinos žiniomis, gerbti paciento laisvą ir informuotumą pagrįstą pasirinkimo teisę (LGPEK, 4 p.), teikti tik kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas bei vadovautis principu, kad asmeniniai gydytojo įsitikinimai neturi pakenkti pacientui (LGPEK, 14 p.). Atitinkamos etinės nuostatos dėl šiuolaikinės medicinos žiniomis grįstos sveikatos priežiūros įtvirtintos ir kitų sveikatos priežiūros specialistų profesinės etikos kodeksuose.

Taip pat reikia pastebėti, kad gydytojo profesijai tradiciškai keliami aukštesni teisiniai ir etiniai elgesio standartai. Lietuvos bioetikos komiteto nuomone, etiniai gydytojų įsipareigojimai nesibaigia, kai gydytojas tie-

siogiai neteikia sveikatos priežiūros paslaugų pacientui. Etiško gydytojų elgesio principai taikomi gydytojui ne tik esant klinikinėms situacijoms, tai pasakytina ir apie bendravimą su žiniasklaida, pasisakymus arba komentarus viešojoje erdvėje.

Remiantis mokslinių tyrimų duomenimis, sveikatos priežiūros specialisto vaidmuo yra ypač svarbus veiksnys, lemiantis pacientų pasirinkimus dėl gydymosi, profilaktikos ar gyvenimo būdo. Gydytojas ar kitas sveikatos priežiūros specialistas yra pagrindinis informacijos šaltinis, gyventojams ieškant informacijos apie sveikatą ir priimant su sveikata susijusius sprendimus. Visuomenėje gydytojo pasisakymai vertinami kaip patikimi, nes kyla iš medicininio išsilavinimo, patirties ir turi būti pateikiami, vengiant subjektyvaus vertinimo. Todėl ir LGPEK įtvirtina nuostatą, kad, atlikdamas profesines pareigas, gydytojas savo elgesiu formuoja profesijos įvaizdį visuomenėje, todėl, net ir neatlikdamas profesinių pareigų, turi vengti elgesio ir viešų pasisakymų, kurie galėtų diskredituoti gydytojo vardą, kenkti jo asmeniniam ir gydytojo profesijos prestižui ir taip silpninti visuomenės pasitikėjimą gydytojo profesija (LGPEK, 1.10 p.).

Teisinis reglamentavimas. Kadangi Lietuvoje vakcinacijai nuo COVID-19 naudojamos vakcinos atitinka visus kokybiškoms sveikatos priežiūros paslaugoms keliamus reikalavimus, sveikatos priežiūros specialistų išsakomi nepagrįstai kritiški pasisakymai dėl vakcinacijos problemiški ir teisiniu aspektu. Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas įtvirtina paciento teisę į kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas (3 straipsnio 1 dalis), kurios suprantamos ir kaip paslaugos, kurias pacientui teikia sveikatos priežiūros specialistas arba sveikatos priežiūros specialistų komanda pagal šiuolaikinio medicinos ir slaugos mokslo lygį bei gerą patirtį (2 straipsnio 8 dalis). Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas taip pat įtvirtina paciento teisę gauti informaciją apie savo sveikatos būklę, ligos diagnozę, sveikatos priežiūros įstaigoje taikomus arba gydytojui žinomus kitus gydymo arba tyrimo būdus, galimą riziką, komplikacijas, šalutinį poveikį, gydymo prognozę ir kitas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos paciento apsisprendimui sutikti ar atsisakyti siūlomo gydymo, taip pat apie padarinius atsisakius siūlomo gydymo, kurią pacientui gydytojas turi pateikti, atsižvelgdamas į jo amžių ir sveikatos būklę, jam suprantama forma, paaiškindamas specialius medicinos terminus (5 straipsnio 3 dalis).

Pažymėtina, kad šiandieninėje abejonių ir nerimo kupinoje situacijoje ypač svarbus pacientų informavimas apie galimybę pranešti visas įtariamas nepageidaujamas reakcijas (toliau – ĮNR) į COVID-19 vakciną. Atkreiptinas dėmesys, kad pranešimas Valstybinei vaistų kontrolės tarnybai turėtų būti pateiktas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo įtariamos nepageidaujamos reakcijos pastebėjimo ir (arba) informacijos apie tai gavimo dienos (daugiau informacijos <https://vvkt.lt/index.php?3185343240>).

Rekomendacija. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos bioetikos komitetas rekomenduoja sveikatos priežiūros įstaigoms ir sveikatos priežiūros specialistus vienijančioms organizacijoms joms priimtinomis priemonėmis atkreipti darbuotojų arba narių dėmesį į būtinybę susilaikyti nuo pasisakymų, keliančių nepagrįstą abejonių dėl vakcinacijos veiksmingumo ir saugumo ir vadovavimosi įrodymais pagrįstos medicinos žiniomis svarbą bei priminti ĮNR į vakciną pranešimo reikšmingumą ir tvarką.